

university of
 groningen

Brede welvaart en toerisme: Kansen voor de Waddenkust

Presentatie op het symposium 'Van dijkversterking naar klimaatadaptieve Waddenkust
- Investeringskader Waddengebied', MFA De Ynset, Holwert, 13 mei 2024.

Jouke van Dijk

Hoogleraar Regionale Arbeidsmarktanalyse, Rijksuniversiteit
Groningen, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen

Email: jouke.van.dijk@rug.nl

Website: www.joukevandijk.nl

Waar gaan we het over hebben?

- Hoe staat de Waddenkust ervoor?
→ Economie, Demografie en Brede Welvaart
- Hoe ziet het eruit voor de langere termijn?
- Welke kansen worden nu al gezien?
- En wat kan **recreatie & toerisme / vrijetijds-economie** bijdragen aan **brede welvaart** die past bij het kustgebied en bij de inwoners?
- Hoe benut je **denkkracht** van de streek optimaal?
- Wat zijn goede voorbeelden, tips en dilemma's?

Regionaal economische ontwikkeling langs de Waddenkust

Ontwikkeling banen per inwoner 1996-2022

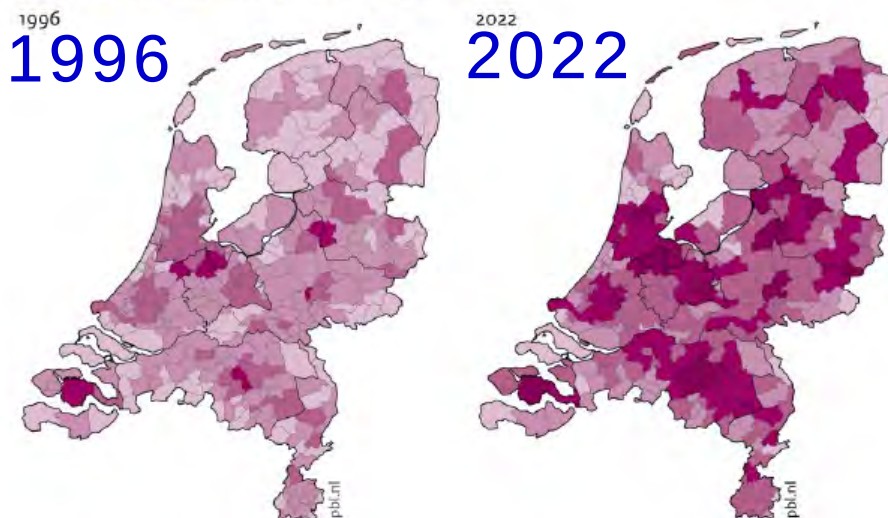
Al 25 jaar is er een tendens dat de groei van het aantal banen zich steeds meer spreidt over heel Nederland en de arbeidsmarktkansen overal toenemen.

Maar: langs de Waddenkust is de groei duidelijk minder!

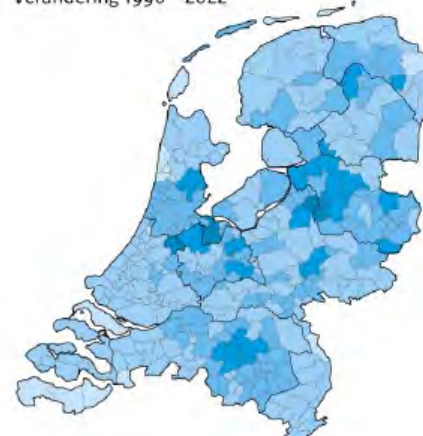
(Bron: PBL, 2024).

Figuur 6.1

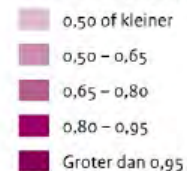
Regionale verschillen in arbeidsmarktkansen

Verandering 1996 – 2022

Aantal banen per inwoner

1996-2022

Vershil in aantal banen per inwoner

Grootste bedrijfstak

2.20 Grootste bedrijfstak per werkgemeente, o.b.v. banen van werknemers, december 2022

Eilanden:

Horeca

Kust:

vaak Zorg,
verder

Handel,
Industrie

- Handel (160 gemeenten)
- Zorg (112 gemeenten)
- Industrie (31 gemeenten)
- Horeca (13 gemeenten)
- Uitzendbureaus (8 gemeenten)
- Openbaar bestuur (8 gemeenten)
- Zakelijke dienstverlening (excl uitzend) (6 gemeenten)
- Vervoer en opslag (2 gemeenten)
- Onderwijs (2 gemeenten)
- Landbouw en visserij (1 gemeente)
- Bouwnijverheid (1 gemeente)
- Informatie en communicatie (1 gemeente)
- Cultuur, recreatie, overige diensten (1 gemeente)

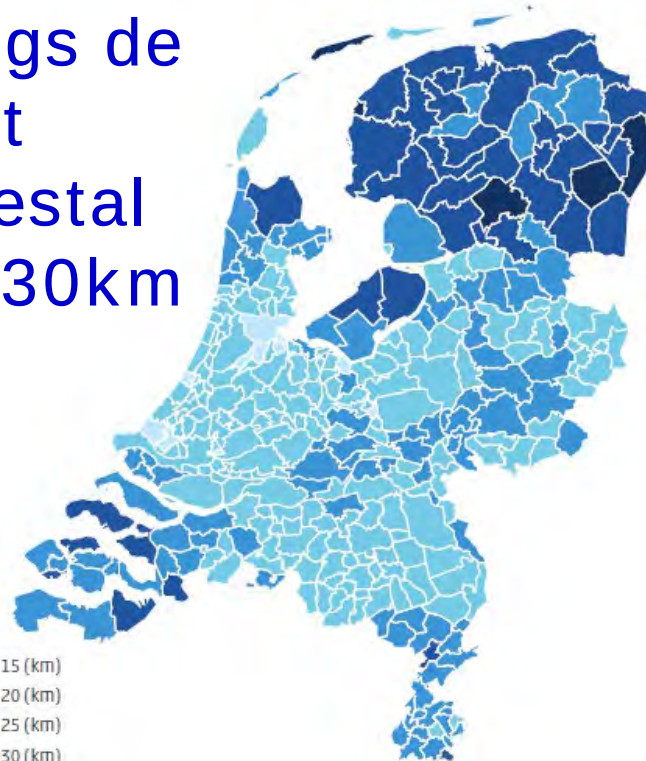

StatLine: Banen van werknemers naar gemeente waar men werkt.

Woon-werkafstand km

2.22 Gemiddelde woon-werkafstand van werknemers naar woongemeente, december 2022

Langs de
kust
meestal
25-30km

- 10 tot 15 (km)
- 15 tot 20 (km)
- 20 tot 25 (km)
- 25 tot 30 (km)
- 30 tot 40 (km)

StatLine: Banen van werknemers naar woon- en werkgemeente.

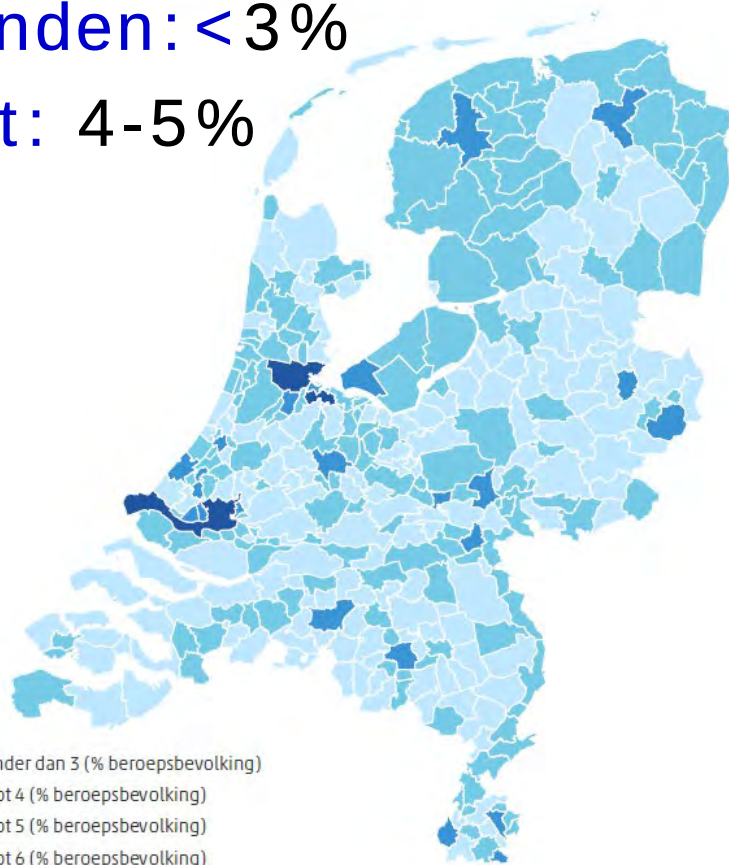

Werkloosheid %

3.15 Werkloosheid naar gemeente, 2023

Eilanden: <3%

Kust: 4-5%

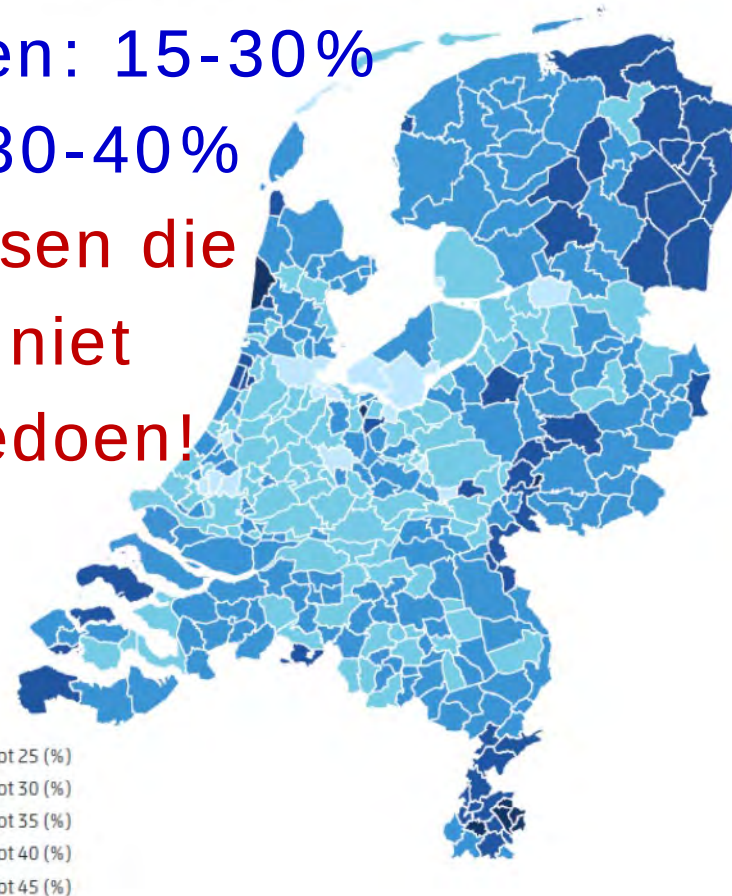
Personen met uitkering %

7.5 Personen van 15 jaar of ouder met een uitkering, juni 2023

Eilanden: 15-30%

Kust: 30-40%

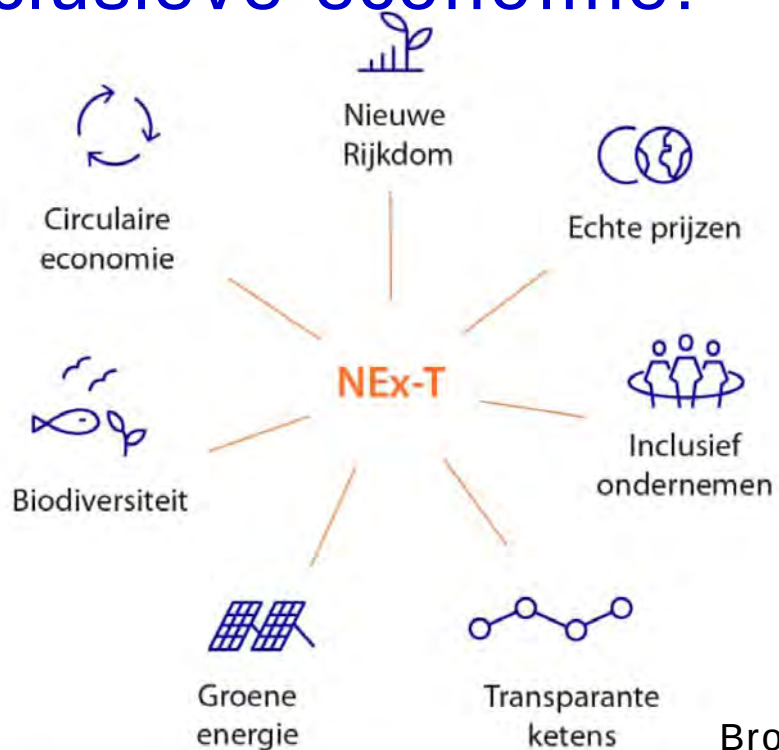
→ Mensen die
dus niet
meedoen!

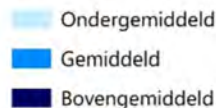
MAAR: Friesland en Groningen scoren volgens RABO-Research wel bovengemiddeld in **potentie voor de transitie naar een duurzame en inclusieve economie!**

Figuur 1: De zeven dimensies van de transitie naar een nieuwe economie

Figuur 2: De geografie van transitieregio's

Transitiescore bedrijfsleven

Bron: Rabo Research, 2023.

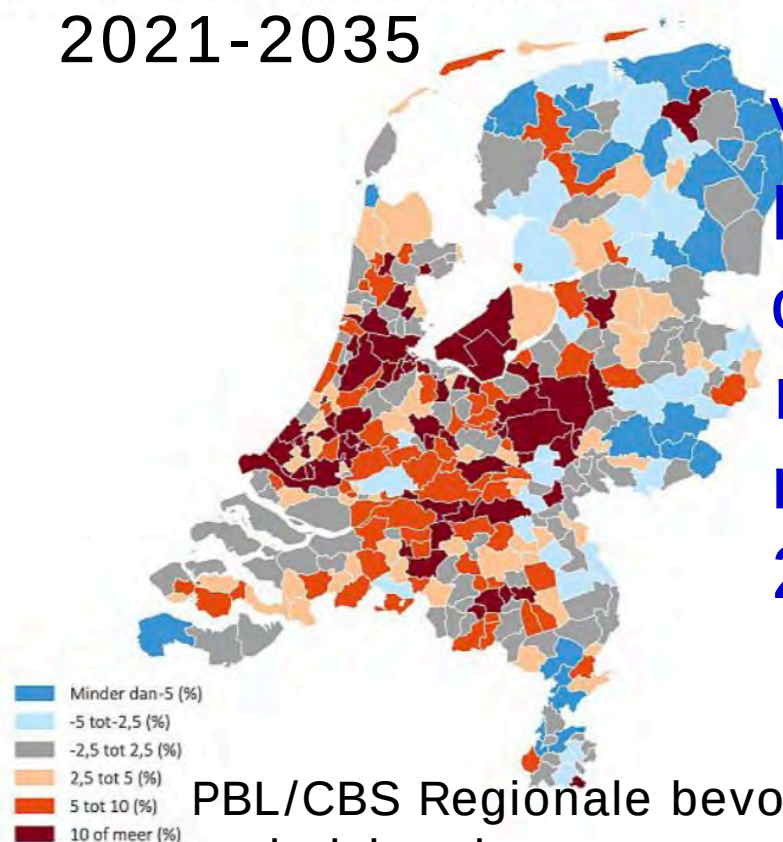
Demografische ontwikkelingen

Voorspelling bevolkingsgroei tot 2050: nog steeds kans op **krimp** van de bevolking langs de Waddenkust!

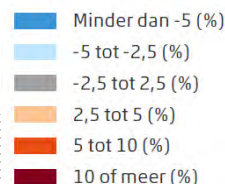
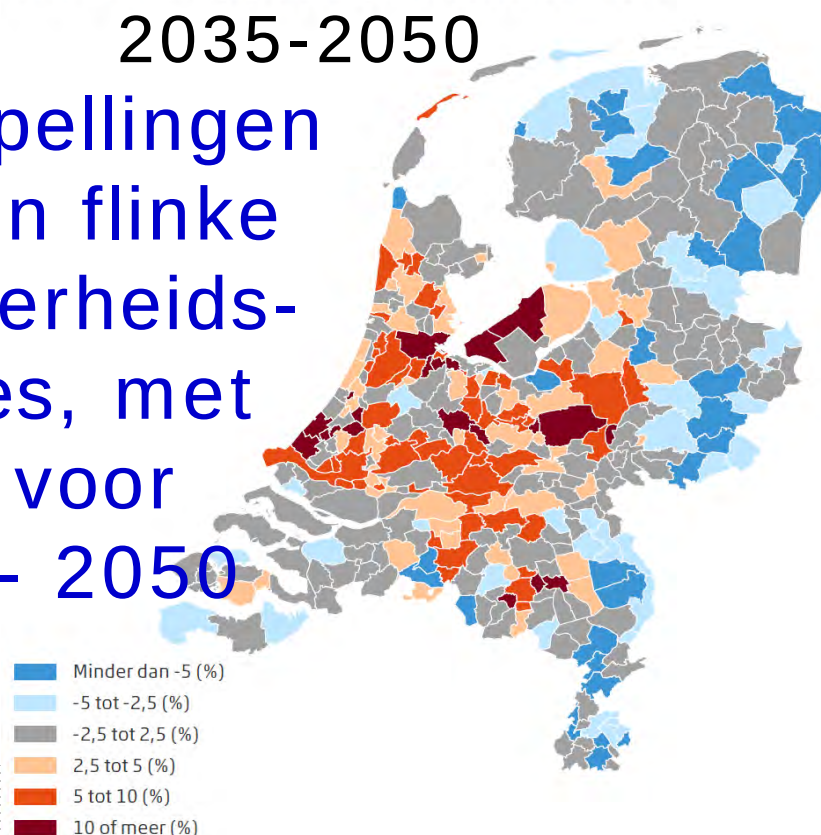
2.1.3 Bevolkingsgroei per gemeente, 2021 tot 2035

2021-2035

2.1.4 Bevolkingsgroei per gemeente, 2035 tot 2050

2035-2050

Voorspellingen
hebben flinke
onzekerheids-
marges, met
name voor
2035 - 2050

PBL/CBS Regionale bevolkings-
en huishoudens prognose, 2022.

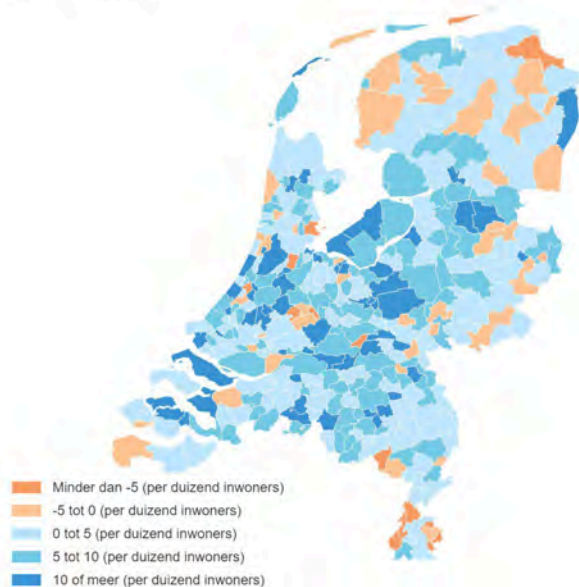

Bevolkingsontwikkeling 2020, 2021 en 2022

2020

Bevolkingsontwikkeling, 2020¹⁾

Bevolkingsontwikkeling

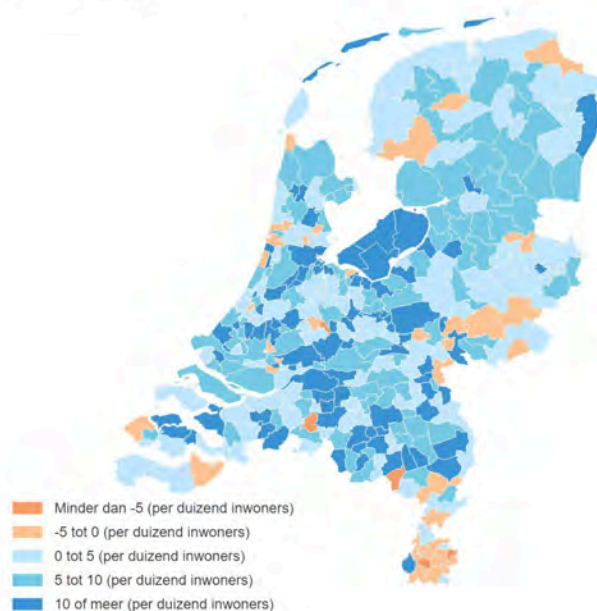

1) Indeling gemeenten gebaseerd op 1 januari 2021.

2021

Bevolkingsontwikkeling, 2021*

Bevolkingsontwikkeling

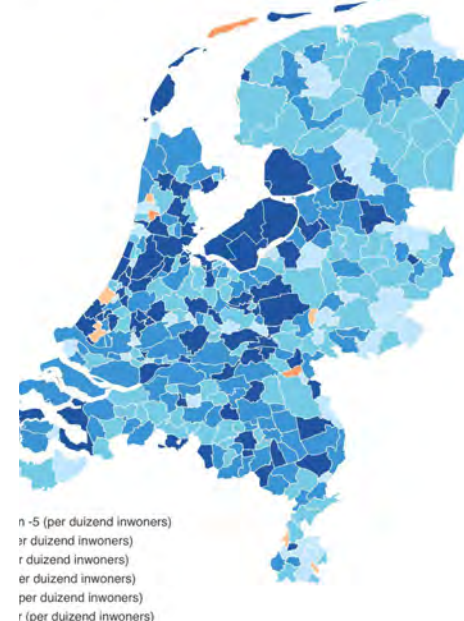

* Voorlopige cijfers tot 1 december

2022

Bevolkingsontwikkeling, 2022*

Bevolkingsontwikkeling

* Voorlopige cijfers tot 1 december, migratiesaldo Oekraïne vanaf 24 februari 2022. De ontwikkeling van de voormalige gemeente Weesp is voor het hele jaar bij Amsterdam geteld.

Laatste jaren bijna geen krimp meer in het Noorden
o.a. door meer migratie vanuit de Randstad!

Friese bevolking krimpt veel later dan verwacht

GEERT VELDSTRA

LEEWARDEN De Friese bevolking groeit langer door dan verwacht. Tot 2043 komen er 19.000 mensen bij.

De bevolkingsprognose van oktober is na een half jaar alweer flink bijgesteld. Waar toen nog een groei was voorzien tot 662.500 inwoners in 2032 is de verwachting nu dat de bevolking langer doorgroeit, namelijk tot 677.000 inwoners in 2043.

Dat zijn er 19.000 meer dan de ruim 658.000 Friezen op dit moment. Dat is vergelijkbaar met het gezamenlijke inwonertal van Lemmer en Oosterwolde of de hele gemeente Dantumadiel.

Dat de cijfers nu alweer aangepast moesten worden heeft te maken met een nieuwe systematiek. De vorige cijfers kwamen nog uit 2022 en werden pas in oktober vorig jaar vastgesteld. De provincie gaat vanaf dit jaar de bevolkingsprognoses jaarlijks in het eerste kwartaal bijstellen.

De Friese situatie is vergelijkbaar met de landelijke bevolkingsontwikkeling. De groei komt sinds 2019

voort uit migratie. Dat was vorig jaar al te zien. Er kwamen 3472 mensen uit het buitenland bij in de provincie. Zonder hen was de bevolking met 1337 mensen gekrompen omdat er meer mensen overleden dan er werden geboren.

In 2022 kende Friesland nog een recordgroei van bijna 5600 extra mensen. Dat had vooral te maken

*Wy gean fan
150.000 âlderein
no nei 195.000
yn 2040*

met de komst van Oekraïense vluchtelingen. Deze groep is niet meegenomen in de prognoses voor 2050.

Het aantal ouderen neemt nog verder toe dan verwacht. „Wy gean fan 150.000 âlderein no nei 195.000 yn 2040”, zegt gedeputeerde Sijbe Knol (FNP). Dat zijn er tweeduizend meer dan uit de vorige prognose. Het gaat dan om 65-plussers.

De vergrijzing houdt ook deels verband met de groeiende behoefte aan

huizen. Het aantal leden per huishouden neemt al jaren af doordat bijvoorbeeld een partner alleen achterblijft. Het aantal huishoudens zal naar verwachting groeien van 302.000 nu naar 327.000 in 2040.

Meer huishoudens betekent ook meer huizen. Aanvankelijk had de provincie een woondeal gesloten van 17.500 extra woningen tot 2030. Demissionair minister Hugo de Jonge (CDA) van Binnenlandse Zaken vroeg de provincie eerder al om daar nog eens drieduizend woningen bij te doen. „Wêr't dy trijttûzen wenten komme moatte, sil de kommende tiid ûnderwerp fan petear wêze mei de gemeenten”, aldus Krol.

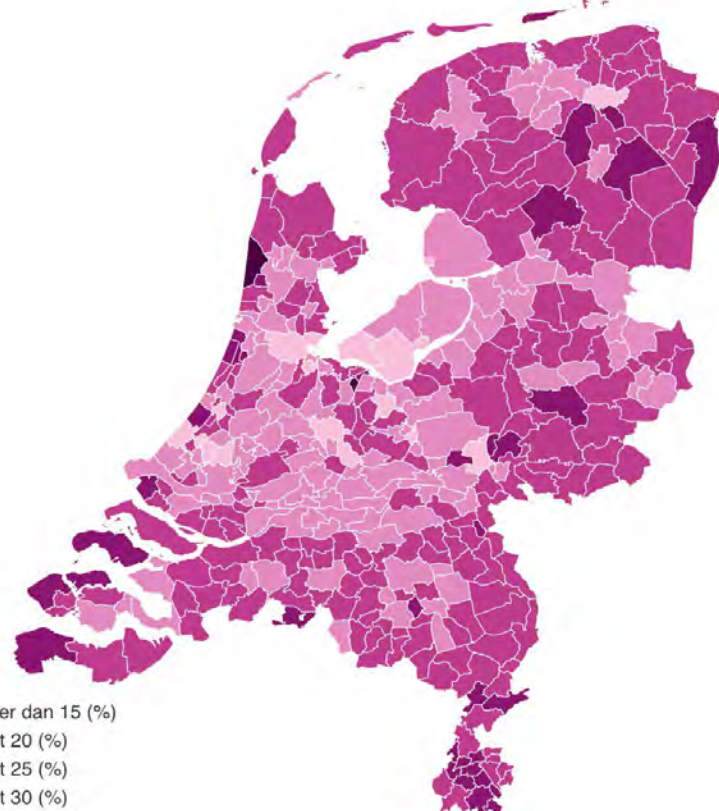
De krimp die in de provincie in 2043 begint is op een aantal plekken eerder merkbaar. Dit speelt nu al op de Waddeneilanden, waarbij vooral Terschelling opvalt. Daar neemt het aantal inwoners tot 2031 met 447 personen af terwijl er vanwege het kleiner worden van gezinnen nog wel 44 huizen nodig zijn. In het westen van de provincie zet de krimp na 2035 in, terwijl het omslagpunt in het oosten na 2040 ligt. Leeuwarden zal nog tot 2050 doorgroeien.

Vergrijzing (% 65+) neemt verder toe van 2018–2035

Percentage 65-plus, 2018¹⁾

% 65+ in 2018

Minder dan 15 (%)
15 tot 20 (%)
20 tot 25 (%)
25 tot 30 (%)
30 of meer (%)

percentage 65-plus, 2035 (prognose)¹⁾

% 65+ in 2035

Minder dan 15 (%)
15 tot 20 (%)
20 tot 25 (%)
25 tot 30 (%)
30 of meer (%)

Vergrijzing: meer
vraag + kleinere
beroepsbevolking
Hoe lossen we
dat op?

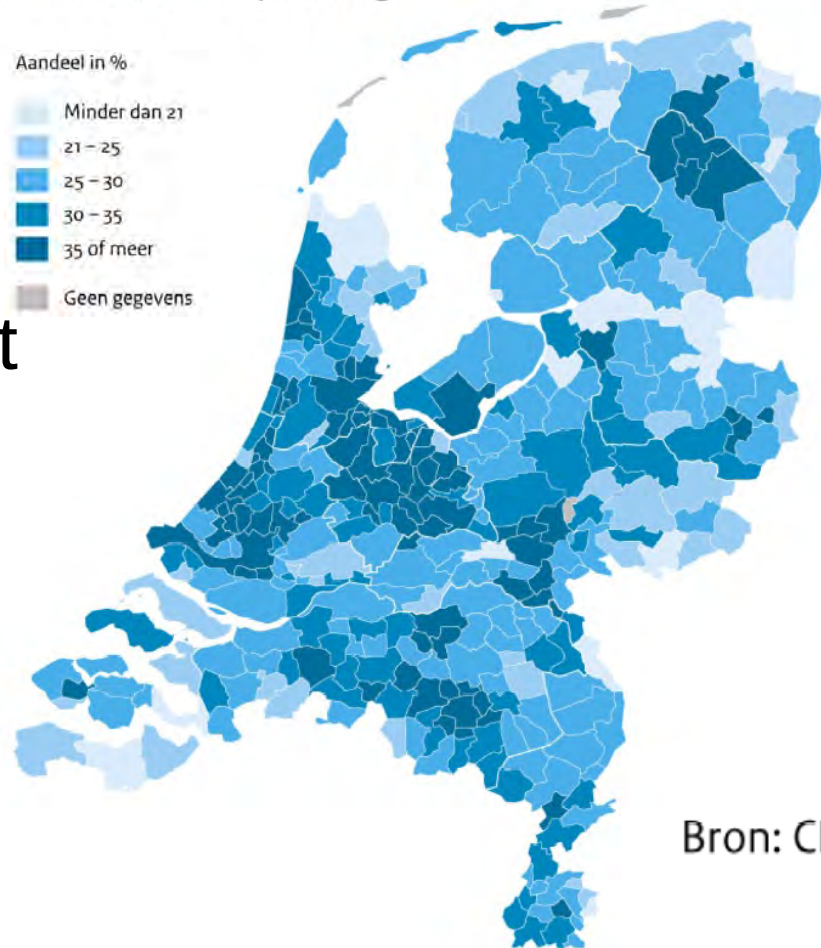

Theoretisch opgeleiden concentreren zich in stedelijke gebieden met een HBO- of WO-instelling.

GEVOLG: langs de kust en de grens blijven vooral ouderen en praktisch opgeleiden. Vooral in Friesland en kop van Noord-Holland is aandeel HBO/WO opgeleiden lager.

Hoogopgeleiden (15 – 75 jaar) per gemeente, 2020

HBO- of WO-opleiding

Bron: CBS

Welk % woont met 28 **niet** meer in dezelfde gemeente als met 16 jaar?

Vertrekken met een mbo diploma

Percentage van de mbo-afgestudeerden uit de cohorten 1984-1992 dat op hun 28e niet in dezelfde gemeente woont als waar zij opgroeiden

<20% >80%

MBO

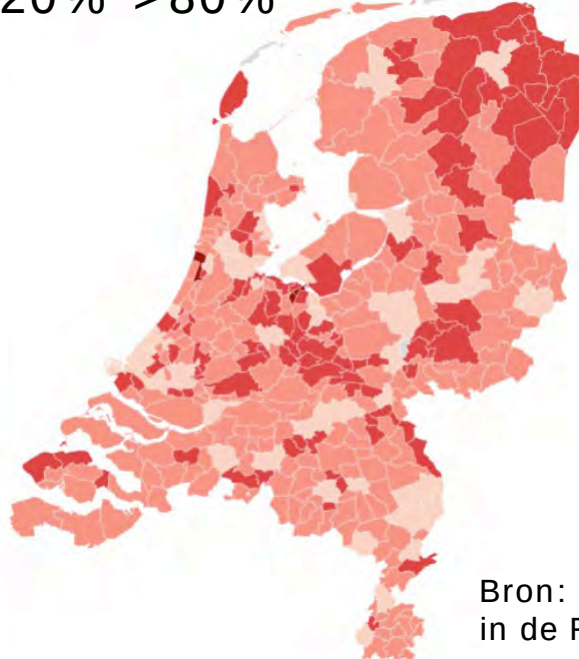
Vertrekken met een hbo diploma

Percentage van de hbo-afgestudeerden uit de cohorten 1984-1992 dat op hun 28e niet in dezelfde gemeente woont als waar zij opgroeiden

<20% >80%

HBO

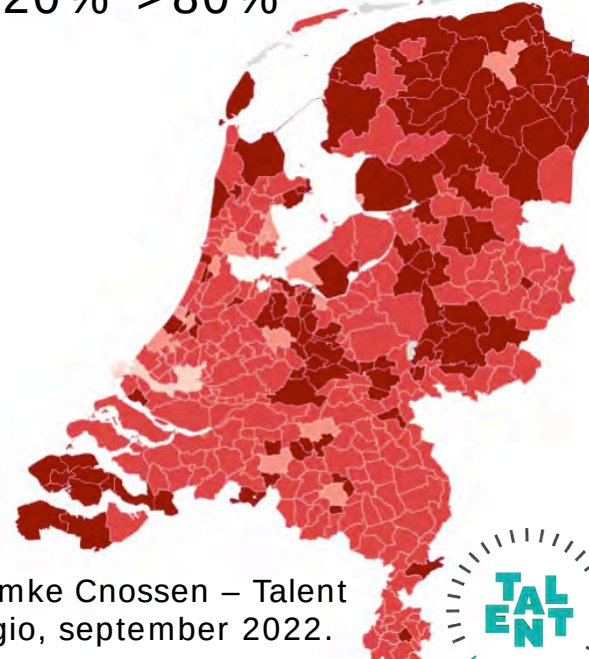
Vertrekken met een universitair diploma

Percentage van de universitair afgestudeerden uit de cohorten 1984-1992 dat op hun 28e niet in dezelfde gemeente woont als waar zij opgroeiden

<20% >80%

WO

Bron: Femke Cnossen – Talent
in de Regio, september 2022.

Van de MBO's woont meer dan de helft in dezelfde gemeente met
16 als met 28 jaar, maar van de WO-ers vaak minder dan 20%!

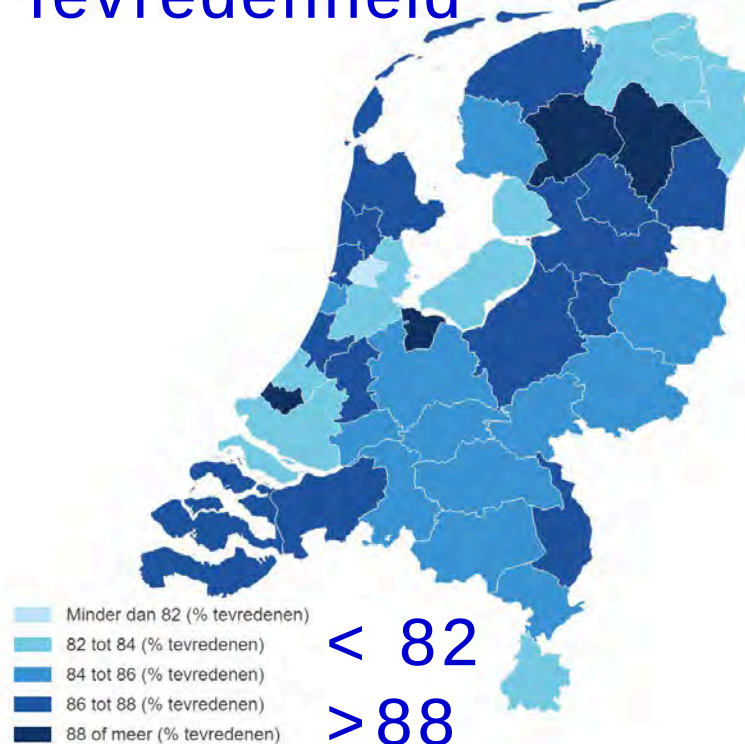
Tevredenheid, Geluk en Brede Welvaart

Tevredenheid met het leven en aandeel gelukkigen per COROP 2012-2019

2.2.2 Tevredenheid met leven naar COROP-gebied1), 2013/2019

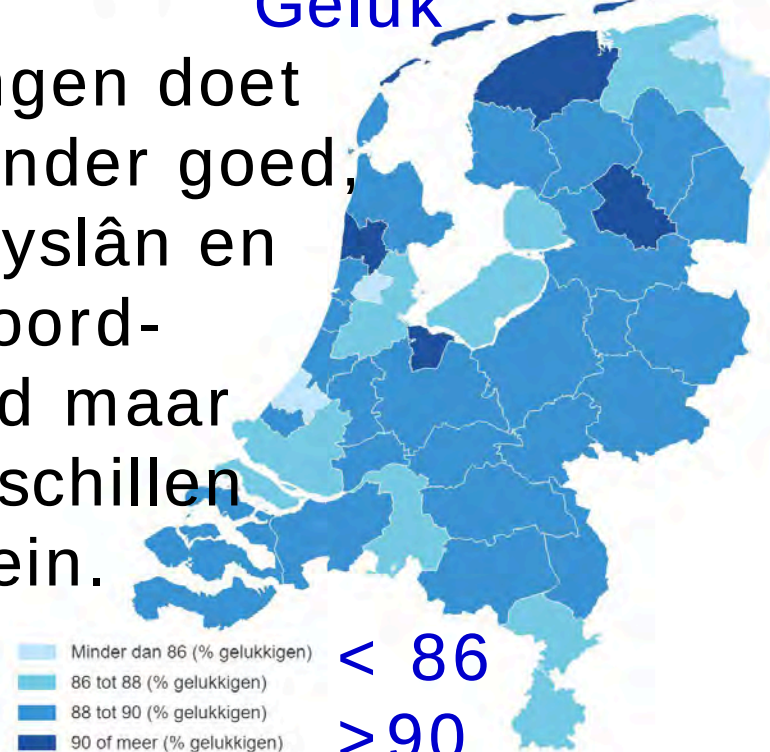
Tevredenheid

1) I.v.m. te weinig waarnemingen in Delfzijl en omgeving is dit gebied samengevoegd met Oost-Groningen en hebben de betreffende cijfers betrekking op beide gebieden samen.

2.2.1 Geluk naar COROP-gebied1), 2013/2019

Geluk

1) I.v.m. te weinig waarnemingen in Delfzijl en omgeving is dit gebied samengevoegd met Oost-Groningen en hebben de betreffende cijfers betrekking op beide gebieden samen.

Hoge en lage scores op **Brede Welvaart** voor Hier&Nu indicatoren per COROP-gebied in 2023

5.5 Indicatoren bovenaan de ranglijst brede welvaart 'hier en nu' per COROP-gebied

Aantal indicatoren waarmee een gemeente in het **hoogste** of **laagste** kwartiel scoort in 2023

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2023

De kaart toont het aantal indicatoren waarvoor een gemeente behoort tot het bovenste kwart van de ranglijst van COROP-gebieden.

5.6 Indicatoren onderaan de ranglijst brede welvaart 'hier en nu' per COROP-gebied

Groningen:
minder hoge
en meer
lage scores

Bron: CBS, regionale Monitor Brede Welvaart 2023

De kaart toont het aantal indicatoren waarvoor een gemeente behoort tot het onderste kwart van de ranglijst van COROP-gebieden.

Conclusies

- De regionaal **economische ontwikkeling** blijft achter bij de rest van het Noorden en de rest van Nederland. De **arbeidsparticipatie** is lager en de werkloosheid iets hoger en het aantal mensen met een **uitkering** is groter.
 - Kustgebied heeft al vele jaren te maken met een afnemende bevolking, maar dit lijkt te stabiliseren, maar wel **vergrijzing en wegtrekken jongeren**.
 - Mensen in Fryslân zijn **tevredener en gelukkiger** vergeleken met de rest van Nederland, maar in Groningen is dat minder, idem voor **Brede Welvaart**. vaker lager en minder vaak hoger dan in de rest van het land.
 - Fryslân en Groningen scoren goed op **potentie voor transities** naar een duurzame en inclusieve economie,
 - **MAAR:** maar wel **zorgen** over bestaanszekerheid, banen, voorzieningen.
- **Er zijn investeringen nodig voor het verzekeren van de Brede Welvaart op lange termijn die passen bij het gebied en de inwoners.**

Waar liggen de kansen voor het vergroten van de Brede Welvaart die passen bij het plattelandsgebied en de inwoners van de Waddenkust:

Vrijetijdseconomie, Wonen, Landbouw, Zakelijke en Persoonlijke diensten, Kleinschalige ambachten en industrie.

→ Betrek de burger bij de planontwikkeling.

→ Investeringskader Waddengebied biedt kansen!

Investeringskader Waddengebied (IKW) richt zich via **integrale gebiedsontwikkeling** op een robuust en evenwichtig Waddengebied voor nu en later.

Vijf integrale gebieden vaste wal kust: **GEBIEDSONTWIKKELINGEN**

1. Waddenbaai kop Noord-Holland
2. Harlingen
3. Friese Waddenkust
4. **Holwerd-aan-Zee**
5. Eemshaven

- Balans economie-ecologie
- **Recreatie & Toerisme** → Leefbaarheid & **Brede Welvaart**

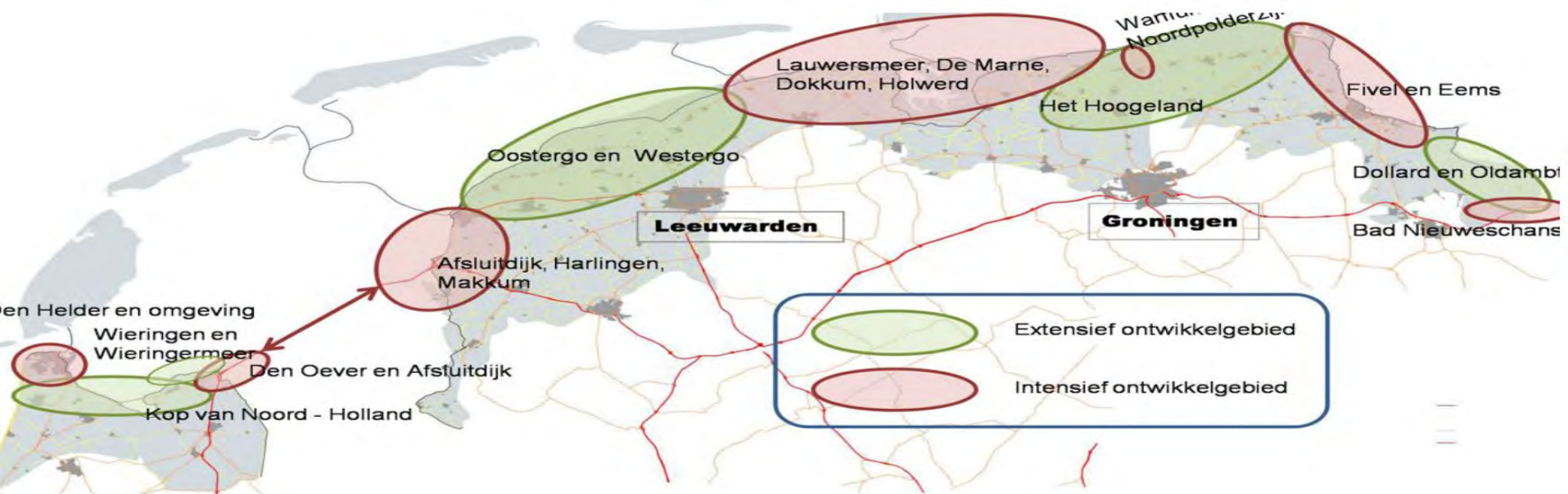
Integrale gebiedsontwikkelingen

We leven in een tijd van grote opgaven. De aarde warmt op en de gevolgen van de klimaatverandering worden steeds duidelijker. Extreme weersomstandigheden, zeespiegelstijging, verzilting, vervuiling en beperkte beschikbaarheid van zoetwater, voedsel en energie. Als samenleving krijgen we er steeds vaker mee te maken, juist ook in het Waddengebied. Om deze opgaven het hoofd te bieden zet het IKW in op vijf integrale gebiedsontwikkelingen aan de vaste wal kust van de Waddenzee.

1. Waddenbaai
2. Programma Harlingen
3. Fries programma Waddenkust
4. Holwerd aan Zee
5. Eemshaven

Op de volgende pagina lichten we deze ontwikkelingen uit.

Logische vertaling naar een samenhangend geheel van toeristische bestemmingen langs de Waddenkust + de eilanden + Leeuwarden en Groningen

Bestemmingsniveau

Holwerd aan Zee vormt volgens het Uitvoeringskader Waddenkust van het Waddenfonds (2017-2026) een logische bestemming met Lauwersmeer, Dokkum, Schier en Ameland als relatief 'intensief' Waddenkust ontwikkelgebied met recreatieve ruimte.

Hoe leidt investeren in de Vrijetijdeconomie naar meer Brede Welvaart?

university of
 groningen

Er is een markt!

In vergelijking met andere landen letten Nederlanders het minst op de duurzaamheid van hun reis.

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE / MARIA AUSTRIA INSTITUUT

Reislust Nederlanders neemt verder toe

AMSTERDAM Opnieuw geven meer mensen aan de komende twaalf maanden graag op vakantie te willen, meldt het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC) op basis van eigen onderzoek onder ongeveer duizend Nederlanders.

51 procent van de ondervraagden heeft al geboekt. Nog eens bijna 40 procent heeft de intentie om dit te gaan doen. Dat maakt dat ongeveer negen op de tien Nederlanders concrete vakantieplannen hebben. Een jaar geleden was dat zo'n acht op de tien. Toen kon er voor het eerst

ders plant om dan weg te gaan. Ook reisorganisaties TUI, Corendon en Sunweb meldten vorige week een grote belangstelling voor de meivakantie. Volgens TUI wordt deze periode steeds populairder en ligt het aantal boekingen dit jaar 10 procent hoger dan vorig jaar. Corendon meldde een groei van een vijfde.

Onder meer het letten op de kosten door de inflatie is volgens NBTC een reden voor een vakantie op een ander moment. „Er lijkt steeds meer behoefte aan vakantiespreiding te zijn. Dit kan zorgen voor meer keuzen voor meer keuzen.“

zemoogeligheden en lagere prijzen voor consumenten”, stelt directeur Jos Vranken.

Vergeleken met de eveneens verzochte Duitsers, Belgen, Britten, Fransen, Amerikanen en Chinezen zijn Nederlanders het minst in noodzaak hun plannen te wijzigen met het oog op de kosten (38 procent).

Gemiddeld is dit 50 procent en China en Frankrijk het hoogst met 60 en 57 procent. Zij gaan dan bijvoorbeeld minder vaak weg of boeken een goedkope verblijf.

Verder letten Nederlanders vaker met vakantiegangers uit

Boekingen stromen binnen

De meivakantie luidt een mooie periode in voor Friese recreati ondernemers. FOTO: WILLY DE VRIES

20

Het Financieel Dagblad
Maandag 22 april 2024

TOERISME EN RECREATIE

Amsterdamse ondernemers bezorgd over 'ongericht toerismebeleid'

Fritzing
Amsterdam

Amsterdam schepet het toerismebeleid verder aan en weet niet te reageren op de groeiende toerismeindustrie.

De gemeente Amsterdam kwam afgelopen week met twee nieuwe maatregelen om het toerisme in de stad tegen te gaan. Het college van burgemeester en wethouders wil het aantal toeristische schepen de komende vier jaar halveren en verbodt de verdere ingebruikname van toeristische schepen.

De maatregelen zijn onderdeel van de brede 'Visie Toerisme Amsterdam 2035' die de gemeente afgelopen jaar vaststelde. Een van de doelen is om het jaarlijkse aantal toeristische schepen in Amsterdam te beperken tot 20 miljoen. Dat aantal werd in 2023 al ruim overschreden met 665.000. De gemeente wil het aantal hotels en accommodaties in de stad terugbrengen tot 20 miljoen.

Amsterdam, directeur van de toerismevereniging Amsterdam City, spreekt van een dreigend op de gloedde plaat. „Er wordt krampachtig voorgedrukt aan die 20 miljoen, maar de werkelijke toeristencijfer is niet te stoppen. Het is een illusie om te denken dat je dat met een beleid van eenzijdigheid kunt tegenhouden.“

De gemeente kan het niet weten op structurele basis met ondernemers en belangengroepen uit de stad te overleggen. „Ook voor de laatste maatregelen is uitvoering gesproken met toeristen, reisvervoerders en andere partners. Hoe kunnen de beleidsdoelen toch zo verkeerd vallen? Natuurlijk zijn wij in gesprek over het vinden van de balans in de toeristentaal, maar zo'n besluit vinden de gemeenteraadsleden is niet in overleg genomen“, zegt Stoebe.

In de raadsinformatiebrief over het besluit om het aantal reisvervoerders te halveren is te lezen dat de gemeente hiervoor samenwerkt met het Havenbedrijf en Cruise Port Amsterdam (CPA). Uit onderzoek van CPA is gebleken dat de grootste toeristische reisvervoerders in Amsterdam zijn de reisvervoerders die de stad in de zomer van 2023 hebben bezocht.

De Nederlandse Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC) vindt het weliswaar geen goed idee om maatregelen in te voeren die zich richten op een beperking van de stadse toeristen. „Het is belangrijk dat de gemeente licht naar de volledige reis aan beweegt.“

Voor Friese recreatiesector breekt een mooie periode aan

Crossen kan het niet anders dan dat een deel van de bezoekers uit de coronatijd zich hierbij voegt.

De drukte vanaf de meivakantie volgt op een iets minder eerste kwartaal. Volgens de ondernemers lag het aantal overnachtingen wat lager dan een jaar eerder. Dit komt

volgens Crossen vooral door de koude weer. Vlieland had helemaal te lijden onder de weersomstandigheden. De overvloedige regen leidde daar tot wateroverlast, die de onbegaanbaar maakte en sommige vakantiehuizen lastig bereikbaar. Dit schrikte toeristen af, waardoor het eiland in het eerste kwartaal 700 boekingen minder noteerde dan een jaar eerder.

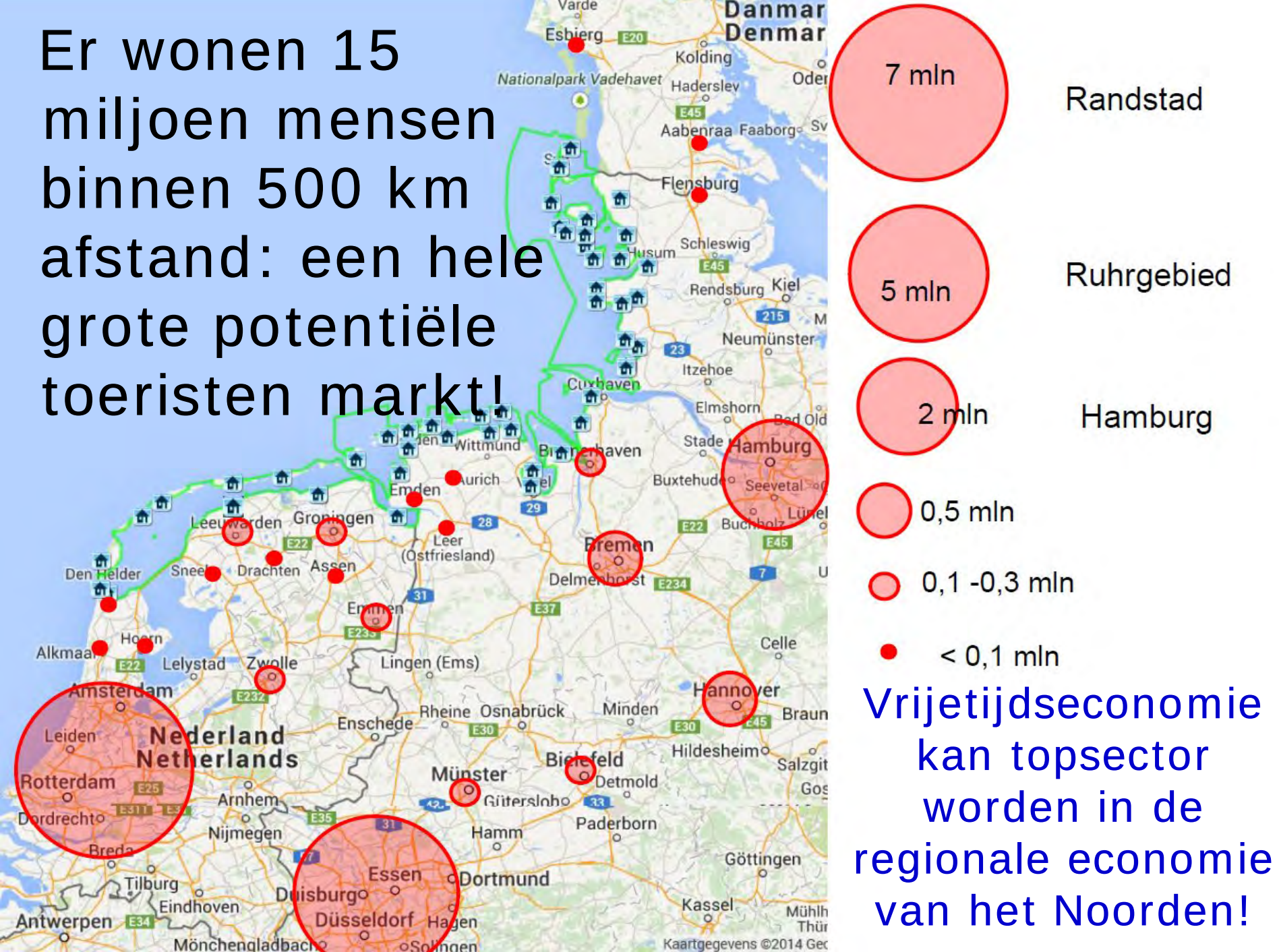
Schiemonnikoog had juist te maken met een meer aanloopt dan in dezelfde periode vorig jaar. Dit eiland werd in januari door nieuwzender CNN uitgeroepen tot een van de beste eilanden

BUITENLAND

Venetië voert entree in: 'stad is in de uitverkoop'

Er wonen 15 miljoen mensen binnen 500 km afstand: een hele grote potentiële toeristen markt!

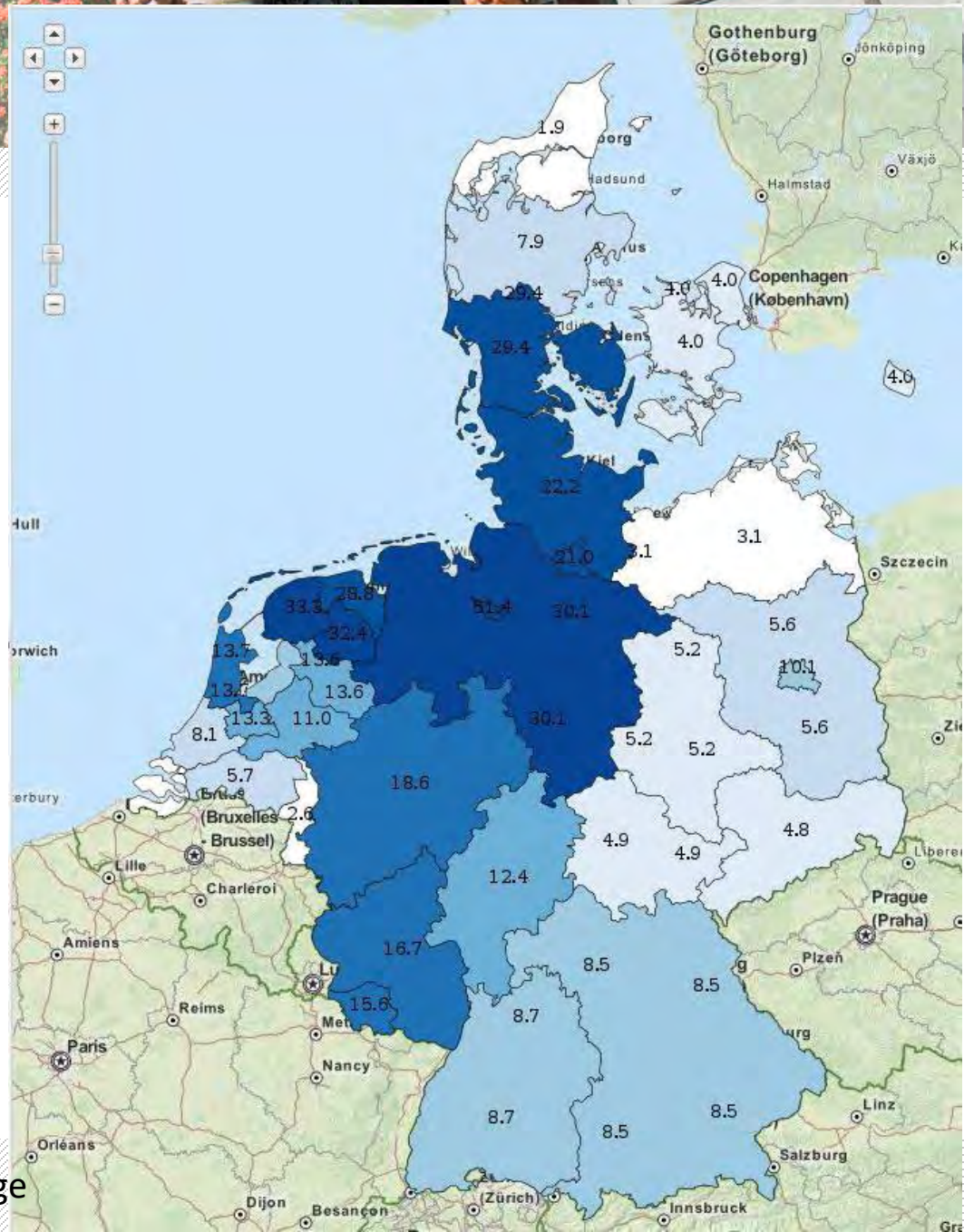
Vrijtijdseconomie kan topsector worden in de regionale economie van het Noorden!

Waar komen de mensen vandaag die de Wadden aantrekkelijk vinden?

Afstand speelt een rol,
maar in Duitsland veel
minder dan in Nederland!

De Wadden hebben nu al 16 miljoen fans!

Bron: Sijtsma et al. (2014) WaLTER rapportage

GRO

Toerist ontdekt het Noorden

MANNUS VAN DER LAAN

GRONINGEN Corona biedt nieuwe kansen voor het toerisme in het Noorden. De noordelijke provincies met hun lage aantal coronabesmettingen trekken nieuwe gasten.

Lars Bergdorff van Marketing Drenthe erkent dat het 'behoorlijk druk' is in de provincie. Dat blijkt ook uit de Monitor Impact Corona die zijn organisatie van week tot week bijhoudt. Van de verblijfsaccommodaties merkte in de tweede week van juli bijna vier op de tien niets meer van corona. „Vooral campings zijn weer blij met de bezetting. Dat hadden ze in maart niet kunnen dromen. Maar ook een dagattractie als klimpark Joytime in Grolloze zit momenteel ramvol.“

Marketing Groningen heeft geen recente cijfers paraat. Maar ook in de provincie Groningen is het volgens woordvoerder Susan Ayfel vrij druk. Ze heeft van ondernemers gehoord dat het een stuk beter gaat dan de afgelopen maanden. „Zo weet ik dat Camping Marenland in Winsum vol zit. En dat geldt ook voor B&B Pilo Ham.“

Momenteel voert haar pagne onder de titel 'Ge Groningen'. Volgens Ayfel niet ingegeven door het amper voorkomt in de provincie heeft er niets mee te maken dat Groningen een zijn.

Nu nog is Groningen hekkensluis wat betreft het aantal overnachtingen in Nederland, zowel door binnenlandse als buitenlandse toeristen. Volgens cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) trekt zelfs Friesland meer toeristen. Drenthe en Friesland doen het van oudsher beter, maar staan ondanks hun toeristische imago ook in de onderste regio's van het land.

Dankzij corona liggen er nieuwe kansen voor het Noorden, meent hoogleraar economie Louke van Dijk van de Rijksuniversiteit Groningen. Uit onderzoek blijkt dat mensen die in Groningen zijn geweest veel positiever zijn over de provincie dan de groep die er nooit heeft vertoefd. „Je moet dus mensen verleidt hiernaartoe te komen. Corona biedt daarvoor een unieke kans. Mensen gaan hier op vakantie die dat anders nooit zouden doen. Dan komen ze misschien terug en vertellen het aan hun vrienden.“

UNESCO Werelderfgoed Wadden

'Zo mooi maar ook druk en best verpauperd'

„Dat de campings en vakantieparken in Drenthe vol zitten was misschien te verwachten. Maar dat de camperplekken in Blauwestad en Zeestrand Tentermunt 'nee' moeten verkopen? Dat was nog niet eerder vertoond. Honderden toeristen die normaal gesproken naar het buitenland met vakantie gaan, hebben nu voor Noord-Nederland gekozen.“

„Wij zouden naar Slovenië“, zeggen Arjan en Yvonne Oosthoek uit Bergschenhoek, die lekker voor hun tent op boerencamping De Balloehoeve in het zonnetje zitten terwijl hun zonen van 5 en 7 verderop spelen. „Het is prachtig hier, maar we zijn hier toch vooral voor de natuur.“

„NORMAAL ZIJN WE AL BLIJ MET TIEN, TWAALF BEZETTE PLEKKEN“

Diny Veenstra uit Hatten, die eigenlijk naar Frankrijk en Spanje hadden gewild. „Maar ja, corona, je wilt het risico gewoon niet lopen, hè. We willen geen gezeur.“

Ze stonden eerst op een camping in Musselkanaal en dat beviel op zich prima. „Helemaal vol ook daar, die camping.“ Maar ze zijn wel een beetje geschrokken van de leegstand en verpaupering in de Veenkoloniën, en nu ook hier in de omgeving van Termanten. „Appingedam en Bourlange zijn natuurlijk heel mooi. Maar Delfzijl, de dorpsjes hier verderop... je ziet toch wel dat het economisch niet zo goed gaat.“

OPINIE

Dark Sky-toerisme: kans tegen krimp

Een duistere nacht waarin sterren flonkeren, dat kan een toeristisch pluspunt zijn voor het Noorden. Dat toerisme moet wel passen bij aard en schaal van het gebied.

JOHANNES ROZENDIA
LAMBERT DE HOOP

Bewoners van Zwarte Haan aan de waddenzeedijk tekenen ontlangs herwaart aan tegen vergunningverlening door de gemeente Waadhoeke voor de bouw van een 'sterrenobservatorium' (starham). Ze wonen er vanwege stilte en rust en vrezen overlast van auto's en recreanten in het holst van de nacht.

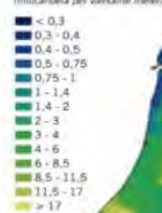
waren lang de gewenste zaak van de wereld. Overal oprukkend kunstlicht maakt het tegenwoordig tot een schaars goed. Satellietfoto's van West-Europa laten zien hoe in Nederland de echte nacht alleen nog bestaat in het noordelijk wadgebied of oostelijk grensgebied.

'Dark Sky' is op weg het nieuwste toeristische unieke selling point van het Noorden te worden. Zwarte Haan was in 2016 de plek waar architect Nynke Rits iekerna ruim veertig organisaties in het wadgebied zover kreeg het eerste Nederlandse Dark Sky Convenant te ondertekenen. Van Den Helder tot Delfzijl behoorden gemeenten, natuurorganisaties en brancheorganisaties plichtig de oprukkende lichtvervuiling van het donker tegen te gaan. Het Lauwersmeer en De

Mate van verlichting van de lucht boven Nederland

helderheid uitgedrukt in mcd/m²

(mcd/m² is de eenheid van lichtsterkte)

© LC 261019 | Bron: Netix te Stille

MPP 2019

Geen massa's, wel kleine groepen individuele rustzoekers

motie en regiomarketing zich richten op doelgroepen met meerwaarde voor het gebied. Geen busleidingen dag- of nachttoeristen, maar fietsende en wandelende verblijfsrecreanten het hele jaar door. Zij waarderen het landschap en de donkere van de nacht. Hun verblijf

IN HET NIEUWS

7 vrijdag
5 april 2019

DAGBLAD VAN HET NOORDEN

Waddenkust wil alleen belevingstoerist

De Waddenkust, van Bad Nieuweschans tot Den Helder, gaat op jacht naar bewuste toeristen, met behulp van verhalen en pasklare routes.

MARÍA DEL GROSSÓ

FRANEKER Het wordt een hele toer om nachttoerisme bij Zwarte Haan te realiseren. Volgens wethouder Caroline de Pee van Waadhoeke willen de bewoners er geen enkele toerist zien.

In het kernteam van de gemeente werd gisteravond de nota Recreatie en Toerisme behandeld die de titel 'Beleef Waadhoeke' heeft meegekregen. Een ambitieuze nota die inzet op 30 procent meer bestedingen door de toerist in 2024. Het bedrag moet van 13,5 miljoen euro naar 17,5 miljoen euro gaan.

Een van de pijlers waarop Waadhoeke surft met Keunstwurk Inet is het nachttoerisme dat bevordert moet worden door een sterrenkijkschuur op Zwarte Haan. De gesprekken daarover met omwonenden zijn

De Oudebildtdijk piept en kraakt nu al door al het verkeer

men. Het college moet er dan ook nog een besluit over nemen. Hanna van der Werff van SAM vroeg in het verleden de hiërarchische aandacht voor de relatie tussen toernemend toerisme en de inwoners. Zij wees erop dat de Oudebildtdijk nu al „piept en kraakt“ onder de verkeersbewegingen. Toeristen naar die hoek trekken, maakt dat alleen maar erger. Frankrijk moet ook meer parkeerplaatsen bieden zodra het Planetarium Unesco Werelderfgoed wordt, waarschuwde zij. Dat Planetarium trekt overigens tweederde

Voor uitvoering van de toerismenota is volgens het bureau dat de gemeente begeleidde twee jaar lang een halve arbeidsplaats nodig. Dit betekent in 2020 en 2021 twee keer 25.000 euro. Het college heeft hier voor niet meer dan 25.000 euro per jaar kunnen vinden.

Ambities zijn mooi, constateerde Hans Nauta van de PNP, maar er misseren nogal wat noodzakelijke voorwaarden. Zo is er in de hele gemeente geen fietsverbod. Die zou samen met Empatie opgezet kunnen worden, opperde hij Gemeentebelangen met de aandacht voor sportvisserij.

Ondernemer Piet Homminga van recreatiepark Bloemketerp is tegen een extra ambtenaar. Hij heeft liever dat de gemeente soepeler samenwerkt met de ondernemers en helpt als er plannen zijn. Diverse plannen van hem sneuvelen dede omdat

Er gebeurt al van alles!

HET ZILTEPAD

**LANGS DE
RUIGE RAND
VAN HET
NOORDEN**

OVERZICHTSKAART

PROJECT GEREALISEERD

PROJECT GEREALISEERD **Marconi Buitendijks**
HET MARITIEME KARAKTER VAN DELFZIJL

Het project Marconi Buitendijks heeft als doel om het maritieme karakter van Delfzijl te herstellen, dat verloren door grootschalige industrialisering in de tweede helft van de vorige eeuw. Door Marconi met de Waddenzee. De kust bij Delfzijl heeft een nieuw gezicht gekregen en vormt een aantrekkelijk

WEC

handen worden gedrukt en de vafslag op onder druk staat. Barbara weigert bij de pakken neer te zitten. Met Jan vast op de harders, rechters, oesters en houdt ze Wadvis- en educatieve tochten. Ook werken ze aan een plan om schaal- en scheldpieren die bevestigd zijn voor consumptie langer te bewaren in bassins en te verkopen. „Op die manier kunnen totters kunnen opbrengen. Als vissers het loodje leggen, lijden de vafslagen

'Zolang er zonlicht op de zee valt groeit daar van alles'

vuld met verse mo-
poontjes en muzik
op een podium op
„De zee zal nooit lo-
bara. Zolang er zo-
valt groeit daar van
we oogsten Op 't Al-
genieten van lekk-
we geen plezier me-
het op."

Vissers Jan en Barbara Geertsema-Rodenburg vierden zondag het 12,5 jarig bestaan van 't Ailand op L.

't Ailand groeit uit tot stoer vissersbolwerk

Zorgen over de visserij zijn er genoeg, maar toch i
feest. Visssers Jan en Barbara Geertsema-Rodenbur
den zondag het 12,5 jarig bestaan van 't Ailand op
oog en hebben nieuwe plannen.

JOHAN DE VEEB

Als ze hun gevangen vis toch eens konden serveren in een eigen eetlokaal. Die wens werd bewaarheid toen het stel op het puntje van de ha-

De visserij in Lauwersoog wacht met smart op faciliteiten die de bedrijfstak helpen op de been te blij-

De manier waar
naar visserij en nat
dert. „Dat moet je e
ven zoeken naar n

Maar er moet **MEER** geïnvesteerd worden!

Zo ziet de markt voor Nederlandse vakantiehuizen eruit

In de pandemie kochten veel particulieren een vakantiehuis in Nederland. Het FD en het Kadaster deden onderzoek naar de prijzen en locaties van vakantievastgoed. Grote vakantieparken in toeristische gebieden zijn in trek.

Zomerse
Vakantie-
vastgoed

In het dossier 'Vakantievastgoed' onderzoekt het FD de geldstromen achter de explosief gegroeide markt van vakantiehuizen en -parken. Voor dit project is samengewerkt met Het Kadaster, en zijn onder meer ruim 78.000 verkoopakten van tussen 2010 en 2021 geanalyseerd. Afleveringen 2 en 3 volgen in de krant van maandag 25 juli.

Aantal transacties op parken van grootste exploitanten

■ Particulier* ■ Overig

EuroParcs

Roompot

Landal

TOPPARKEN

CenterParcs

2010-'15 2016-'21

1831 4300

1488 2691

1884 4029

471 1106

1821 2657

415 650

65 225

228 1201

17 213

126 1190

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

10-15 16-21

Waar moet je in investeren? → zie bijvoorbeeld analyses Bureau Ginder voor Baanbreker Vrijetijdseconomie Groningen en Holwerd-aan-Zee

ZIN IN GRONINGEN

MARKTFOCUS EN -POSITIONERING VOOR EEN
BAANBREKEND PROGRAMMA VRIJETIJDSECONOMIE
IN DE PROVINCIE GRONINGEN

20-10-2023

Opdrachtgevers: **ECONOMIC BOARD GRONINGEN** **MARKETING GRONINGEN**

Noorderpoort

provincie
 groningen

 GINDER
komt het tot leven

© Marketing Groningen, Beeld

TOERISTISCH- RECREATIEVE POSITIONERING

EXPEDITIEDORP VOOR BEZINNING AAN HET WAD
Den Bosch
11 november 2022

Opdrachtgever:

 GINDER
komt het tot leven

Holwerd-aan-Zee

NIEUWE DOCK

10-12-'98

NIEUWSBLAD VOOR NOORD-FLORISSANT

Als het aan ontwerper Ids Minnema ligt wordt de Westholwerderpolder (op de foto achter hem) een binnenmeer. In tie met een doorgetrokken Holderwerder vaart, én een sluis in de zeedijk, opent het plan ongekende toeristische pers (foto: Alex Bouma)

'Als dit van de grond komt, is veel meer mogelijk'

Holwerder wil gemaal in zeedijk

HOLWERD - De bouw van een gemaal in de zeedijk is het begin van een florissante toekomst voor Holwerd. Dat is de stellige overtuiging van Ids Minnema. Op tafel ligt het rapport 'Water: een lust en/of een last'.

De studie is het resultaat van veertien dagen huisvlucht. Het

idee nadat hij een artikel had gelezen over de problemen van het waterschap met waterbeheer als gevolg van bodemdaling en zeespiegelrijzing. In het verhaal was sprake van twee gemalen. Eentje bij Harlingen en eentje bij Lauwersoog. Waarom niet bij Holwerd?, dacht Minnema, en zette zich aan de arbeid.

dat meer vanaf het wad bereikbaar. Tevens kan dan vanaf de Dokkumer Ee, via de Holwerder vaart, direct het wad worden opgevaaren. Een binnenhaven in het meer heeft daardoor meteen enorme groeipotenties. Voor Holwerd en wijde omgeving gloort een nieuwe toekomst.

De grote vraag is nu of de ambtelijke wereld het plan van de

niet eens uit de koker van een of ander bureau of ambtelijke organisatie rolde, mag geen beletsel zijn het plan niet serieus te behandelen. De Ternaarder boer Worp van Peyma gaf eind vorige eeuw al het goede voorbeeld. Ook hij ontwikkelde in z'n eentje waterstaatkundige plannen. Deze genoten veel faam en werden dankbaar benut bij inditkin-

Holwerd profiteert van nieuw gemaal

Door Chiel Evers

HOLWERD - Holwerd kan economisch opbloeien als er bij die plaats een gemaal aan de Waddendijk komt. Het schept mogelijkheden voor watersport en toerisme. De werkgelegenheid in het kustdorp kan er een forse impuls van krijgen. De Holwerder Ids Minnema heeft er een plan voor gemaakt. Het dorp voelt er wel voor. Waterschappen en provincie hebben het in beraad.

De Holwerdervaart stopt nu bij het dorp op 2 kilometer van de dijk. Als die wordt doorgetrokken ontstaat er een prima locatie voor een gemaal, vindt Minnema. De vaart zal breder en dieper moeten worden om het Friese boezemwater af te voeren. Daar kan dan de watersport plezier van hebben.

Sluizen bij gemaal

Het kleine haventje bij Holwerd gaat een grote toekomst tegemoet, zeker als er naast het gemaal ook nog een spui- en schutsluis wordt gebouwd. Tussen Lauwersoog en Harlingen zou de Waddenzee dan een nieuwe toegang naar het Friese binnenwater krijgen.

In het buitendijkse natuurgebied tussen Holwerd en Zwarte Haan ontstaat een overgangsmilieu van zoet naar zout water. It Fryske Gea zou in de buurt van het gemaal een bezoekerscentrum voor het gebied kunnen opzetten. De Westerpolder wil Minnema als zoetwaterbuffer onder water zetten om de oprukkende zoute kwel terug te dringen.

Friesland moet de komende halve eeuw maatregelen treffen om het overtollige regenwater op te vangen en af te voeren. Er wordt onder meer gedacht aan de bouw van een gemaal aan de Waddenkust. Holwerd kan daarvan profiteren.

Of het allemaal haalbaar en betaalbaar is, weet Minnema niet. „It is net hûndert persint útiten”, zegt hij. Het berekenen van de kosten laat hij over aan de mensen van de waterschappen en de provincie. Die moeten bepalen of ze een koppeling willen leggen tussen waterhuishouding en andere belangen. „It is yn it foarste plak in politike kar”, aldus Minnema.

In het dorp kan hij op voorzichtige steun rekenen. Dorpsbelang, de ondernemers en de stichting Recreatie en Toerisme, die twee bescheiden campings exploiteert, zien er wel brood in. Maar voordat ze Minnema voluit en openlijk gaan steunen, willen ze eerst weten of het bij de politiek een kans maakt.

„Het zou een geweldige update van Holwerd kunnen zijn”, oordeelt Upt Hiddema van Recreatie en Toerisme. Dat kan het dorp goed gebruiken want het aantal inwoners neemt af, de werkgelegenheid is minimaal en de half miljoen Duitsers die er jaarlijks komen, scheuren alleen maar hard door naar de veerboot voor Ameland.

„Het zou al mooi zijn als je een aantal van die Duitsers hier wat

langer vast kunt houden. We willen geen grootschalige voorzieningen, want dan wordt het plan meteen afgeschoten door de provincie. Het gaat om plannen die bij de aard en de schaal van Holwerd passen”, zegt Hiddema.

Inwonertal neemt af

Het enige wat hem niet zint is het onder water zetten van de Westerpolder. „Dat gaat een paar stappen te ver. We kunnen het tegenover onze achterban niet waarmaken om aan boerenland te komen”, aldus Hiddema. Maar ook zonder de waterplas is het gemaalplan nog aantrekkelijk genoeg voor Holwerd.

Minnema zit te popelen om een politieke reactie op zijn plan. Volgens waterdeskundige Henó Nieuwenhuis van de provincie moeten de beleidsmakers eerst binnen enkele weken de principiële keuze maken of er wel of niet een nieuw gemaal komt. Pas daarna is de keuze van een plaats aan de orde. Tot op heden worden vooral Lauwersoog en Harlingen genoemd.

Maakt Holwerd een kans? Nieuwenhuis: „Het is niet de meest voor de hand liggende oplossing, maar ik sluit het niet bij voorbaat uit. De eventuele meerwaarde van de mogelijke locaties zal natuurlijk worden meegewogen.” Minnema zal nog even in onzekerheid moeten blijven. „Mar as we oan in dea hynder lûke, wol ik it al sa gu mooglik witte. Want dat hat gjin doel.”

Idee Ids Minnema in 1998: iets doen met toerisme, de pier en de **verbinding met het Wad.**

Lange tijd stil tot Burgerinitiatief Holwerd-aan-Zee!

Holwerd aan Zee is verkozen tot één van de 18 favoriete Groningse en Friese bestemmingen en is daarmee een inspiratiebron voor één van de nieuwe WINK-treinen van Arriva. De Holwerd aan Zee trein staat sinds 18 januari 2022 op de rails.

university of
 groningen

Veel discussie!

Alternatief voor Holwerd aan Zee: buitendijks zandstrand

TIM FIERANT

duizenden euro's die er al aan externe bureaus het huidige plan voor Holwerd aan Zee

woensdag 20 oktober 2021 LEEUWARDER COURANT

'Alternatief Holwerd desastreus'

TIM FIERANT

HOLWERD De Vogelbescherming noemt het buitendijkse zandstrand als alternatief voor Holwerd aan Zee „volstrekt onrealistisch en desastreus voor de natuur“.

Het plan voor een buitendijks zandstrand als alternatief voor Holwerd aan Zee komt uit de koker van Actief Links, de eenmansfractie van politieke veteraan Cootje Klinkenberg. Zij heeft weinig fiducia in het toeristische megaproject en kwam met een soberder variant, een opgespo-

tuur onwenselijk", reageert voorlichter Marijke Dijkman. „Daar ligt nu een belangrijke kwelder. Een zandstrand daar zou een ernstige aantasting van de Waddennatuur betekenen en desastreus voor de zeer bijzondere natuurwaarden daar. Een vergunning hiervoor lijkt uitgesloten.“

Volgens Dijkman heeft Holwerd aan Zee het beter voor met de natuur. „Dat plan beoogt juist een verbetering van de Waddennatuur te bereiken. Dit wordt onder andere bereikt door ontwikkeling van brakwaternatuur, een biotoop die

Vogelbescherming: buitendijks strand onwenselijk vanuit oogpunt natuur

Initiatiefnemer van Holwerd aan Zee Marco Verbeek. „Het strandidee van mevrouw Klinkenberg is een veelvuldig genoemde wens uit de omgeving. Een strand zit daarom wat de stichting betreft ook in de volgende fase van Holwerd aan Zee.

keer per jaar wordt overspoeld door een laag slib.“

Volgens Verbeek is een strikt „een goed idee“, maar dan dus op een andere plek. „Een ander plan en dit heeft te maken met de veiligheid – is de meerwaarde voor de natuur. Die zien we niet recht, en daarmee komt de financiering van zo'n idee ook niet van grond. Of je moet het doen voor strandbroeders, maar dan moet strand weer op slot vanwege Nat 2000. En dat wil je ook niet.“

Volgens Verbeek zijn de twee kanten en batenanalyses die van

18 podium

TE GAST

Wat zou het toch mooi zijn wanneer de Rabobank deze locatie teruggeeft aan de bevolking. FOTO: JAN BLOKSTRA

Rabobank verkopen?
fryslân 23

OPINIE

Holwerd aan Zee: ons eigen Dubai?

De Waddenkust is cultuurhistorisch waardevol. Er heerst nog rust en het kan er 's nachts nog echt donker zijn. Blijft dit zo, als Holwerd aan Zee doorgaat?

HARRE JAN WILTHINK

Vorige week was er een bijeenkomst over de voortgang van het project Holwerd aan Zee. Tijdens de voorlichtingsavond eigenlijk?

Het ging er niet over de zee en de stromingen. De vraag of de veerboot naar Ameland in de toekomst via Ferwerd of Holwerd zal vertrekken werd wel even genoemd, maar leek irrelevant voor het plan.

Ook over klimaatveranderingen werd wat lacherig gedaan, terwijl er geologen zijn die menen dat je over tien jaar niet meer kunt wadlopen omdat het sediment in het Noordzeewater zo hard aan het veranderen is door grootschalige projecten ten gevolge van onder andere: zeespiegelstijging.

De avond werd een grote promotieshow. De krimp zou grotendeels oplossen door het plan Holwerd aan Zee. Maar dat ging voorbij aan de vraag waarom andere dorpen aan de kust ook zonder Holwerd aan Zee de laatste jaren dan zo populair geworden zijn. Een plek als Paesens-Moddergat is bijvoorbeeld al lang geen spekdorp meer.

De avond was in het leven geroepen naar aanleiding van het rapport van een ingenieursbureau dat grote

lijkt 'op de schop' gaan. De Waddenkust hoort bij de oudste cultuurlandschappen van de wereld. Mensen vinden je meer oude kerken dan hier en het is hier intendaal nog bevoordlijkt rustig en donker 's nachts en er is veel natuur. Juist dit zal door de bouwplannen verdwijnen.

Ten slotte, Holwerd aan Zee heeft veel organisaties meegerekend die zich inzetten voor natuur en milieu, zoals Vogelbescherming, de Waddenvrienden en de Fryske Gea. Het project stond zelfs in de 'Duurzaam 100' van dagblad Trouw.

Maar wat ik wel eens zou willen weten, wat is de CO₂-uitsluit van de geplande activiteiten? En zijn schaarste goederen mee genoemd en transportkosten voor in totaal tientallen miljoenen euro's.

Als je mensen uit de natuurorganisaties hierop aanspreekt zeggen ze dat ze vroeger aan de zijlijn stonden en nu willen meespelen en meedelen in de subsidies.

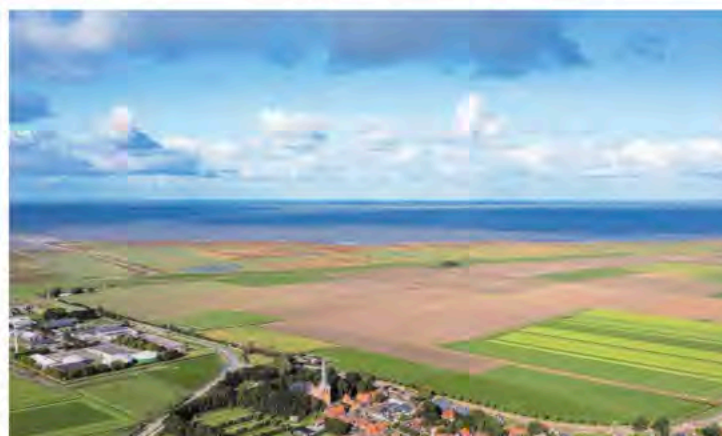
Toen ik aan het eind van de avond terug fietste naar Paesens, viel me het duister op dat nu over deze landerijen heerst. Terwijl iedereen toch

woensdag 29 juni 2022 LEEUWARDER COURANT

in het nieuws

Komt Holwerd nog wel aan zee?

Het project Holwerd aan Zee wordt uitgekleed. Hoeveel erover blijft van het miljoenenproject wordt woensdag duidelijk.

TIM FIERANT
TON VAN DER LAAN

Wij deden in een trein van Arriva stapt, kan reizen met Het Wad, de Snitter Mar of Oerol. Tussen de achttien namen van de

donderdag 30 juni 2022 LEEUWARDER COURANT

fryslân 23

Holwerd aan Zee: 1200 bedden nodig

TIM FIERANT
TON VAN DER LAAN

HOLWERD Het aantal bedden moet de betaalbaarheid van Holwerd aan Zee redden, maar komen de toeristen wel als het afgeslankte plan wordt doorgezet?

Waddenslodge aan het getijdenmeer, een waddenhotel aan de zeedijk, appartementen aan de havenkade en hotels in Holwerd, Blijden en Terbaard.

gen in Holwerd aan Zee zich gaan te rugbetalen, schrijft ingenieursbureau Witteveen en Bos in een nieuw MKBA-rapport over Holwerd aan Zee, die woensdag verscheen. Er zijn eigenlijk 780 bedden nodig om het met kosten in balans te krijgen, maar voor een 'meer robuuste MKBA-uitkomst' stak de teller pas op 1200 bedden.

De toerist die wakker wordt in een van de bedden, is de sleutel naar de komst van Holwerd aan Zee. Want

Verder onderzoek naar vraag: is toerist wel van plan te komen?

Veel van wat ooit de stroom was, is weggespoeld. Er komt geen sluis met een haven en boulevard in het dorp, maar een getijdenmeer met een

zij de daartoe benodigde vergoedingen verkrijgen gezien de natuurdoelen voor het gebied? Een eerdere, geheime MKBA-analyse over de economische en maatschappelijke effecten van Holwerd aan Zee liet zien dat het project veel meer kost dan zal terugvloeien aan inkomsten in de regio, via bijvoorbeeld toerisme.

Stuurgroep-lid Marco Verbeek van de Stichting Holwerd aan Zee stelde onlangs dat geactualiseerde uitkomsten in het MKBA-rapport

verschil is 'volledig toe te schrijven aan lagere investeringskosten en wordt voornamelijk veroorzaakt door de eenmalige verkoop van kiel die beschikbaar komt door het graven van het getijdenmeer'.

Want dat is een andere potentiële goudmijn, denkt de stuurgroep. Het verkopen van kiel uit strikmond slib van het te graven getijdenmeer kan de kas een beetje opkrikken, maar zet geen zoden aan de dijk. Voor het baggeren en verkopen moeten ook

Dragers waterproject Holwerd: even ademen en doorgaan

VERVOLG VOORPAGINA

Volgens de rapporteurs zijn er te veel ingrepen in het gebied nodig, zodat zij zich hardop afvragen of je dat het kwetsbare gebied naast de Waddenzee wel moet aandoen.

Fokkinga benadrukt dat het gaat om een uitgelekte conceptversie van het onderzoek. De uitkomsten kunnen, zegt hij, dus nog veranderen. Pas eind dit jaar, als de definitieve versie wordt besproken, wil hij er inhoudelijk op reageren. Maar: „It is wichtich dat der in balâns is tusken ekology, morfology en ekonomy.“

De stuurgroep van het project, onder meer de provincie, de gemeente Noardeast-Fryslân, Watterskip Fryslân, LTO en de Vogelbescherming spraken gisteren over het rapport. Wethouder Jelle Boerema (VVD) van Noardeast-Fryslân en lid van de

stuurgroep wilde na afloop niet reageren.

Directeur Lutz Jacobi van de Waddenvereniging zegt dat dit rapport „no even lânje moat. Miskien moatte der wat oanpassings komme, mar it bliuwt in goed projekt. It ôfkraken fan in plan dêr't al tsien jier oan wurke wurdt, fyn ik net terjochte. Net foar neat binne ûnder oare de fûgelbeskerming, de postkoadelotterij en ek wy hjir by belutsen.“

Jacobi doelt op de 15 miljoen euro die de goedbedoelenorganisatie over heeft voor het project. De provincie Fryslân zit voor 10 miljoen euro in Holwerd aan Zee. De gemeente

'Miskien moatte der oanpassings komme'

Noardeast-Fryslân zette er al eens 5 miljoen euro voor opzij. Het rijk verdubbelde die inleg uit het Regiofonds. Het Waddenfonds is bereid 8 miljoen euro over te maken.

Er gaapt nog een gat van zo'n 10 miljoen euro. Voor het realiseren van Holwerd aan Zee is zeker 63 miljoen euro nodig. Met dat geld moet Holwerd aan zee komen te liggen. Een vaargeul verbindt het centrum van het dorp met de Waddenzee. Met een binnenhaven, een sluis, een eiland met vakantiewoningen en vogelgebieden wil de stuurgroep van Holwerd een toeristische trekpleister maken.

Het miljoenenproject oogst lof, benadrukt Fokkinga. „It is in útgaagjend ikoanprojekt, dat we ek op in oare wize beoardiele moatte. Hoe? Troch der out-of-the-box nei te sjen, yn elts gefal.“

Initiatiefnemers zetten altijd door met steun van dorp!

Holwert springt in de bres voor zeeproject

TIM FIERANT

HOLWERT Dorpsbelang Holwert vindt dat Gedeputeerde Staten het gebied niet serieus nemen als ze de miljoenensteun voor Holwerd aan Zee intrekken.

Dorpsbelang schrijft een open brief aan Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten van provincie Fryslân en burgemeester en wethouders en de raad van de gemeente Noardeast-Fryslân. Reden is de aankondiging dat Gedeputeerde Staten overwegen de 10 miljoen euro steun voor miljoenenproject Holwerd aan Zee in te trekken, omdat het project inmiddels te veel zou verschillen van het plan waar de miljoenen ooit voor werden uitgetrokken.

Het Holwerter Dorpsbelang ziet de bui al hangen: 'We voelen ons in het hemd gezet, bedonderd en niet serieus genomen. Al jaren zijn we met de overheid in gesprek en worden er voor de noordelijke Kleiregio plannen gemaakt, verkenningen en onderzoeken gedaan. Deze verdwijnen na verloop van tijd in een bureaurol onder een dikke laag stof. Dit

dreigt nu ook te gebeuren met het plan Holwerd aan Zee.'

De sporthal en het multifunctioneel centrum kwamen dankzij het dorp zelf van de grond, schrijft Dorpsbelang. En ook Holwerd aan Zee kwam 'van onderop': 'De magie van het perspectief heeft inmiddels zichtbaar haar werk gedaan. Al ver

'De magie van het perspectief heeft inmiddels haar werk gedaan'

voor de woningcrisis was in Holwert geen woning meer te koop en hebben nieuwe ondernemers zich gevestigd. In het dorp zit weer energie, ondernemerschap en hoop.'

Dat de provinciale steun voor het toeristische miljoenenproject dreigt weg te vallen, betekent zeer waarschijnlijk ook het einde voor Holwerd aan Zee. Dat wil het dorp koste wat kost voorkomen.

Volgens Marjolijn Boonstra van Dorpsbelang verdwijnt het perspec-

tief uit het gebied, mocht Holwerd aan Zee niet doorgaan. 'Wij vragen u het kind met het badwater niet weg te gooien, ons en de toekomstige generaties niet in de kou te laten staan en de magie van het perspectief te begrijpen. Er gaat zeker een generatie overheen voordat er weer zo'n gemotiveerde groep vrijwilligers opstaat om op deze schaal het verschil te maken voor onze unieke leefomgeving.'

Boonstra denkt dat het nog maar de vraag is of er dan nog mensen te vinden zijn die grote plannen willen maken. 'Want je kunt er dan niet op vertrouwen dat het er ook daadwerkelijk van komt.'

Donderdag is er in Holwert een 'verhalenavond' over Holwerd aan Zee, waar nog eens uiteengezet wordt wat de kansen van het project zijn. Onder anderen oud-deltacommissaris Wim Kuiljens komt 'op persoonlijke titel' vertellen over 'het belang van Holwerd aan Zee in het grotere geheel van klimaatverandering en waterveiligheid'. Dorpsbelang roept het hele dorp op aanwezig te zijn om steun aan het project te betuigen.

Enthousiasme blijft voor Holwerd aan Zee

LEEUWARDEN Het ontnuchterende rapport over de slagingskansen van Holwerd aan Zee maakt de ambassadeurs van het waterproject

baar en onderhoudbaar zijn. Verantwoordelijk gedeputeerde Klaas Fokkinga blijft onverminderd enthousiast. „Wy binne noch net safier om

Holwerd-aan-Zee kan bijdragen aan het vergroten van de Brede Welvaart aan de Waddenkust!

Maar is het uitvoerbaar en krijg je waar
voor je geld?

→ vele onderzoeken en MKBA

(Maatschappelijk Kosten-Baten Analyse)

MKBA HaZ: **baten-kosten: +54 tot 61milj.**

Tabel 4.1 MKBA-uitkomsten op hoofdlijnen

<i>Contante waarden in miljoenen euro's bij een disconto-voet voor kosten van 1,6% en voor baten van 2,25% over een periode van 103 jaar en prijspeil 2021</i>	Natuurlijke variant Zonder varen	Natuurlijke variant Met varen
Kosten	112,29	115,67
Baten	166,14	176,50
Saldo (baten - kosten)	53,85	60,82
Ratio (baten / kosten)	1,48	1,53

Op MKBA's valt van alles aan te merken en de uitkomsten hangen af van allerlei aannames. Maar het geeft wel degelijk inzicht en dan luidt de conclusie: **investeren in HaZ is verantwoord!**
Ook, omdat al tientallen miljoenen zijn toegezegd.

Kritisch discussie prima, maar het moet wel fair en respectvol blijven.

Provincie deelt dreun uit aan Holwerd aan Zee

Dorpsverenigingen willen Holwerd aan Zee

Statement aan gemeenteraad en Provinciale Staten

BURGERINITIATIEF

Henk van der Laan

Holwert | De dorpsverenigingen van Holwert en zeven buurdorpen en vijftien boeren uit het gebied scharen zich publiekelijk achter het project Holwerd aan Zee. In een statement aan de gemeenteraad van Noardeast-Fryslân en Provinciale Staten onderstrepen ze het belang van het project voor de omgeving.

De dorpsverenigingen, naast Holwert die van Raard, Boarnwert, Hantum, Waaxens, Brantgum, Foudgum en Ternaard, en de boeren steunen het idee 'om ons gebied te positioneren met de agrarische identiteit en de authenticiteit van het gebied

Vijf bedrijven willen 40 miljoen euro in Holwerd aan Zee steken

AAN DIRK VAN DER MEULEN

HOLWERT Vijf bedrijven willen voor 40 miljoen euro risicodragend investeren in verblijfsrecreatie in Holwert als het project Holwerd aan Zee doorgang vindt.

ting Holwerd aan Zee kwamen maandag met de namen op de propen naar aanleiding van een brief van dorpsbelang aan de Statenfractie van de BBB met de dringende oproep om zich achter Holwerd aan Zee te scharen. Ze noemen in de brief de-

'Rust en ruimte zijn bij Holwert ruim voorhanden'

Over deze brieven is overigens wel enige beroering ontstaan. Dorpsbelang Hantum werd opgevoerd terwijl het bestuur zich niet heeft uitgesproken en ook lokale boeren verklaren de voordelen van Holwerd aan Zee niet te zien. „Ik ben bang dat het

Waar hebben we het over gehad?

- Hoe staat de Waddenkust ervoor?
→ Economie, Demografie en Brede Welvaart
- Hoe ziet het eruit voor de langere termijn?
- Welke kansen worden nu al gezien?
- En wat kan **recreatie & toerisme / vrijetijds-economie** bijdragen aan **brede welvaart** die past bij het kustgebied en bij de inwoners?
- Hoe benut je **denkkracht** van de streek optimaal?
→ **Neem burgerinitiatieven als HaZ serieus!**

university of
groningen

| 40

Dank voor uw aandacht

